

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 De verliefde wil

1 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie waarom het volgens Hume mogelijk is uit vrije wil verliefd te worden, gebaseerd op de rol van het sterkste verlangen 1
- met behulp van tekst 1 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Hume is de mens een bundel van verlangens. Je wil is vrij als je je sterkste verlangen kunt volgen. Volgens Hume is het voor een mens dus mogelijk uit vrije wil verliefd te worden, als dat je sterkste verlangen is 1
- Zo staat in tekst 1: ‘emotionele afhankelijkheid’, ‘sterk gefocuste aandacht’ en ‘euforie’ wijzen op een zeer sterk verlangen. Als je dit dan kunt volgen, ben je vrij volgens Hume 1

2 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van de uitspraak van Hume dat de rede de slaaf van de passies is 1
- een argumentatie aan de hand van deze uitspraak waarin een overeenkomst tussen het compatibilisme van Hume en Frankfurt wordt aangegeven: bundeltheorie van verlangens 1
- een argumentatie aan de hand van deze uitspraak waarin een verschil tussen het compatibilisme van Hume en Frankfurt wordt gegeven: bij Frankfurt is de mens meer dan een optelsom van zijn verlangens 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Hume bedoelt met deze uitspraak dat verlangens een kracht bezitten en dat die kracht uiteindelijk bepaalt wat we zullen kiezen. De rede kan er alleen voor zorgen dat we zo handelen dat het ons ook lukt om onze sterkste verlangens te bevredigen 1
- Frankfurt is het met Hume eens in zoverre Hume menselijk handelen ziet als een optelsom van psychologische gegevens, zoals verlangens en behoeften. In zoverre ook de visie van Frankfurt een bundeltheorie van verlangens behelst, komt deze overeen met de uitspraak dat de rede de slaaf van de passies is 1
- Maar Frankfurt verschilt van Hume door te zeggen dat sommige verlangens tegen onze vrije wil ingaan. Met andere woorden: Hume denkt dat mensen een bundel van verlangens zijn, maar Frankfurt denkt dat je verlangens kunt hebben die tegen je eigen wil ingaan (en dat je dus meer bent dan een optelsom van verlangens) 1

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat iemand die verliefd is nog steeds uit vrije wil kan handelen aan de hand van de voorwaarde dat iemand daarbij moet doen wat hij wil doen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat iemand die verliefd is nog steeds uit vrije wil kan handelen aan de hand van de voorwaarde dat als diegene iets anders had gewild, hij dan iets had anders gedaan 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van de kritiek van Van Inwagen op het conditioneel compatibilisme met behulp van diens consequentie-argument: niemand kan de gegeven wereld (of de natuurwetten) veranderen 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Iemand die verliefd is, kan volgens een conditioneel compatibilist uit vrije wil handelen, mits aan twee voorwaarden is voldaan. Ten eerste moet diegene doen wat hij wil doen. Dus iemand die verliefd is, kan uit vrije wil handelen, als hij doet wat hij wil doen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ten tweede moet het zo zijn dat, als hij iets anders had gewild, hij iets anders zou hebben gedaan 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het consequentie-argument van Van Inwagen stelt dat het eigenlijk volgens conditioneel compatibilisten zo is, dat iemand natuurwetten zou moeten kunnen veranderen, want wat betekent anders: 'als hij iets anders had gewild'? Voor dat 'anders willen' is het nodig dat de situatie anders was en daarvoor is het weer nodig dat iemand de gebeurtenissen voor diens geboorte en/of de natuurwetten kon veranderen. Maar dit kan niemand en dus is de alternatieve mogelijkheid binnen het conditioneel compatibilisme onmogelijk 	1
4	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een juiste beschrijving van een experiment van Libet 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie aan de hand van het experiment van Libet waaruit blijkt of Swaab de vrije wil terecht een illusie noemt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van twee kritiekpunten op het experiment, te kiezen uit: (per juist kritiekpunt 1 scorepunt toekennen) 	2
	<ul style="list-style-type: none"> – Proefpersonen waren wel in staat tot een veto; het bewustzijn kan ervoor kiezen niet in te gaan op het bereidheidspotentiaal. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Het bereidheidspotentiaal is geen beslissing, maar een neiging. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Invloed van het bewustzijn moet niet vlak voor de beweging worden gezocht. 	
	<ul style="list-style-type: none"> – Door de proefopstelling kan geen goede weergave van een bewuste beslissing in het dagelijks leven worden nagebootst. 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Eén van de experimenten van Libet ging als volgt: proefpersonen keken naar een klok met een snel draaiende wijzer waardoor (dus) heel precies een tijdstip af te lezen was. De proefpersoon werd gevraagd om op een door hemzelf aan te geven moment zijn pols te bewegen en het tijdstip te rapporteren waarop hij zich bewust werd van de gedachte om zijn pols te bewegen. Met elektroden aan het hoofd werd ook het bereidheidspotentiaal gemeten. Libet wilde weten of een bewuste gedachte eerder of later ontstaat dan het bereidheidspotentiaal. Het bleek later te zijn. Eerst ontstaat het bereidheidspotentiaal (200 milliseconden eerder), dan de bewuste gedachte en vervolgens komt de handeling. Swaab laat het idee van vrije wil varen, omdat hij vrije wil ziet als bewuste aansturing. Als die aansturing wel gebeurt, maar blijkbaar niet door jouw bewustzijn, is het vervolgens voor hem moeilijk om nog van een vrije wil te spreken 1
- Ik denk dat het terecht is dat Swaab de vrije wil ‘een plezierige illusie’ noemt, omdat ik me ook niet kan voorstellen dat er een vrije wil kan zijn als blijkt dat handelingen buiten jouw bewustzijn om worden geïnitieerd, zoals blijkt uit het experiment van Libet 1
- Maar je kunt je afvragen of de rol van het bewustzijn inderdaad gezocht moet worden in die 200 milliseconden. Als je het bereidheidspotentiaal als neiging ziet in plaats van als een beslissing, is er een andere rol voor het bewustzijn denkbaar, namelijk dat er veel eerder al een beslissing is genomen 1
- Dat kun je ook zien aan de proefopstelling: de proefpersonen werd gevraagd om hun hand op te steken wanneer ze zich daar bewust van werden. In het dagelijks leven gebeurt dat niet op die manier. (Bovendien kun je je afvragen of het letten op ‘word ik mij al bewust van het feit dat ik mijn hand wil opsteken’ niet zelf al bewustzijn is) 1

Opmerking

Aan een antwoord waarin voldoende filosofisch inhoudelijk wordt beargumenteerd dat het niet terecht is dat Swaab de vrije wil ‘een plezierige illusie’ noemt, kan 1 scorepunt worden toegekend.

5 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- de definitie van het monisme: er is één substantie 1
- de definitie van het epifenomenalisme: bewuste gedachten hebben geen invloed 1
- een argumentatie waarom Swaabs positie als een monistische variant van het epifenomenalisme beschouwd kan worden waarin bovenstaande definities zijn betrokken 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het monisme, of het substantiemonisme, is het idee dat er maar één substantie is; de geest valt op de een of andere manier samen met het lichaam Het epifenomenalisme wil zeggen dat bewuste ervaringen en gedachten wel door het lichaam worden veroorzaakt, maar dat het bewustzijn geen invloed heeft op het lichaam Swaabs positie kan als een monistische variant van het epifenomenalisme worden gezien, omdat hij zegt dat er geen geest bestaat los van het lichaam; ze zijn één. Het bewustzijn hobbelt achter het lichaam aan en neemt niet de beslissing om te beginnen met handelen. Het is een nieuwe variant van het epifenomenalisme, omdat Swaab het bewustzijn binnen het natuurkundig domein plaatst 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
6	maximumscore 3	
	<p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> een weergave van het verschil tussen eerste- en tweede-orde-verlangens: externe gerichtheid respectievelijk gerichtheid op het eerste-orde-verlangens een uitleg van Frankfurts redenering dat Robben, als hij op intuïtie voetbalt, vrijer is dan iemand die bewust iets nalaat, met daarin betrokken het verschil tussen eerste- en tweede-orde-verlangens 	<p>2</p> <p>1</p>
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het verschil tussen eerste- en tweede-orde-verlangens is, dat het eerste-orde-verlangens puur gericht is op iets buiten jezelf waar je naar verlangt terwijl het tweede-orde-verlangens gericht is op het eerste-orde-verlangens: het wel of niet verlangen van het eerste-orde-verlangens is het tweede-orde-verlangens Volgens Frankfurt ben je het meest vrij als je eerste- en tweede-orde-verlangens in harmonie zijn. En die zijn in harmonie als je die keuzes maakt die bij je horen en waar je van houdt. Het bewustzijn hoeft daar helemaal niet aan te pas te komen. Bij degene die ergens naar verlangt maar het steeds bewust moet nalaten, is het tweede-orde-verlangens niet in overeenstemming met het eerste-orde-verlangens. Diegene is dan juist niet vrij. In die zin is iemand die niet nadenkt, zoals Arjen Robben als hij voetbalt, vrijer dan iemand die bewust iets niet doet terwijl hij er wel naar verlangt: Arjen Robben verlangt ook (tweede-orde-verlangens) dat waar hij naar verlangt (voetballen, eerste-orde-verlangens) en kan vervolgens het denken achterwege laten 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 Zelfverwerkelijking en het schoonheidsideaal

7 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een beargumenteerd antwoord – met behulp van tekst 4 – op basis van de overige drie aspecten op de vraag of het volgen van een heersend schoonheidsideaal als zelfverwerkelijking kan worden beschouwd: (per juist toegepast aspect van zelfverwerkelijking 1 scorepunt toekennen) 3
 - authenticiteit: het volgen van het schoonheidsideaal is niet origineel.
 - reflexiviteit: het volgen van het schoonheidsideaal gaat vaak onbewust.
 - zelfkennis: het volgen van het schoonheidsideaal in plaats van te leven wat men zelf wil getuigt niet van zelfkennis.

voorbeeld van een goed antwoord:

- De drie overige aspecten van zelfverwerkelijking doen zich bij het volgen van het heersende schoonheidsideaal niet voor: (per juist toegepast aspect van zelfverwerkelijking 1 scorepunt toekennen) 3
 - authenticiteit: bij zelfverwerkelijking is het van belang dat je origineel moet zijn in de zin van dat de ontwikkeling echt van jou afkomstig is en niet klakkeloos wordt overgenomen van een ander. Het schoonheidsideaal geldt echter voor iedereen in een cultuur en is dus niet origineel. Omdat het ideaal bovendien door de media wordt gestimuleerd, komt het ook niet echt uit jezelf voort en is het niet authentiek om dat ideaal na te streven.
 - reflexiviteit: je moet zelf over je verwerkelijking nadenken en zelf je keuzes maken. Zo kun je ontdekken of een bepaalde invloed op je gedrag wel een goede reden is voor dat gedrag. Bergman stelt bijvoorbeeld dat men zich er niet van bewust is dat foto's worden bewerkt en ook het nastreven van het heersende schoonheidsideaal gebeurt maar ten dele bewust. Van bewust nadenken over eigen gedrag – reflexiviteit – is dan helemaal geen sprake.
 - zelfkennis: hoe beter je jezelf kent des te beter ben je in staat om keuzes te maken die bij je passen. Volgens Bergman maken vrouwen zich vooral zorgen over het niet voldoen aan het gepubliceerde schoonheidsideaal in plaats van zich af te vragen welke keuzes ten aanzien van schoonheid bij hen zelf passen. In dit geval is van zelfkennis geen sprake.

Opmerking

Aan een antwoord waarin voldoende filosofisch inhoudelijk wordt beargumenteerd dat het volgen van het heersende schoonheidsideaal wel als zelfverwerkelijking kan worden beschouwd, kan ook per juist beargumenteerd aspect van zelfverwerkelijking 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat Taylors reflexieve zelfevaluatie inderdaad zinvol gebruikt kan worden bij het nemen van een beslissing over de wenselijkheid van een ingrijpende cosmetisch-chirurgische ingreep op basis van zijn onderscheid tussen: <p>(per juiste evaluatie 1 scorepunt toekennen)</p> 	2
	<ul style="list-style-type: none"> – een evaluatie in zwakke zin: een kwantitatieve afweging maken over wat het meeste welbevinden oplevert. – een evaluatie in sterke zin: een kwalitatieve afweging maken over welke levenswijze we willen nastreven. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het onderscheid van Taylor tussen een evaluatie in zwakke zin en in sterke zin aan de hand van de deugdethische en de utilistische benadering van het realiseren van verlangens: respectievelijk een kwalitatieve en een kwantitatieve benadering van het realiseren van verlangens 	2
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Bij het beslissen over een ingrijpende cosmetisch-chirurgische ingreep kan reflexieve zelfevaluatie zoals Taylor dat bedoelt, zinvol worden gebruikt. Een reflexieve zelfevaluatie van Taylor bestaat namelijk uit het evalueren van onze verlangens (en van de objecten van onze verlangens) 	0
	<ul style="list-style-type: none"> • Een zwakke evaluatie is een afweging in termen van wat op korte termijn dan wel op lange termijn het meeste welbevinden gaat opleveren 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Bij een sterke evaluatie maken we een afweging tussen verschillende waarden en deugden en gaat het om de vraag welke levenswijze we in kwalitatieve zin willen nastreven: bijvoorbeeld voor een meer diepgaande of meer oppervlakkige levenswijze. Het beantwoorden van deze vragen kan helpen om een positieve of negatieve beslissing te nemen over een ingreep 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In de deugdethiek van Aristoteles wordt geluk gezien als de uitkomst van ‘gelukt zijn’, dat wil zeggen van een geslaagde zelfverwerkelijking. Deze zelfverwerkelijking heeft betrekking op het karakter en komt dichtbij de evaluatie in sterke zin, omdat het bij beide gaat om wat een goed leven leiden betekent, en welke deugden we uiteindelijk belangrijk vinden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In het utilisme wordt berekend of een cosmetische ingreep meer pijn dan wel meer genot of geluk oplevert (voor zoveel mogelijk mensen). Deze berekening komt dichtbij de evaluatie in zwakke zin: een koele berekening van welke handeling het meeste welbevinden oplevert 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een filosofisch inhoudelijk voldoende beargumenteerd antwoord op de vraag of de drie redenen die Mill geeft met betrekking tot het belang van actieve betrokkenheid op de vorming van het eigen karakter van toepassing zijn op de gedragstherapie:
(per juiste toepassing van een reden 1 scorepunt toekennen) 3
 - men dient zelf betrokken te zijn op de vorming van het karakter omdat men met het volgen van gewoonten en traditie afhankelijk is van de ervaring en interpretatie van anderen die te beperkt of onjuist kan zijn.
 - men dient zelf betrokken te zijn op de vorming van het karakter omdat de gewoonten en traditie onbruikbaar kunnen zijn.
 - men dient zelf betrokken te zijn op de vorming van het karakter omdat men met het volgen van gewoonten en traditie voorbij gaat aan het wezen van de mens: zelf keuzen (leren) maken.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens mij levert in therapie gaan geen bijdrage aan de vorming van het karakter, zoals Mill dat bedoelt:
(per juiste toepassing van een reden 1 scorepunt toekennen) 3
 - Therapie veronderstelt, volgens Mill, dat de persoon in kwestie zich aanpast aan de traditie en de gewoonten in de samenleving; daardoor is er van een eigen keuze en eigen beslissing geen sprake en dit doet afbreuk aan de individualiteit van de persoon. Wanneer men gewoonten en traditie volgt, is men afhankelijk van de ervaring en interpretatie van anderen. Die ervaring en interpretatie kan voor hen relevant zijn, maar kan te beperkt zijn voor de betrokken persoon.
 - Ook kan de interpretatie ronduit onjuist zijn; en al is de interpretatie juist, dan nog kan het minder relevant zijn voor de betrokken persoon, omdat de gewoonten en traditie in gewone, alledaagse omstandigheden zijn ontstaan en daar dus betrekking op hebben; terwijl voor de betrokken persoon de omstandigheden zeer ongewoon kunnen zijn.
 - Volgens Mill moet de mens zelf betrokken zijn op de vorming van het karakter en zelf essentiële keuzen maken. Pas dan vormt de mens het karakter als volwaardig mens en pas dan is men echt betrokken op de vorming van het karakter.

Opmerking

Aan een antwoord waarin voldoende filosofisch inhoudelijk wordt beargumenteerd dat in therapie gaan wel degelijk een bijdrage aan de vorming van het karakter levert, kan per juiste toepassing van de reden 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie of het nastreven van het heersende schoonheidsideaal een handeling uit vrije keuze is dan wel als ‘mauvaise foi’ moet worden gezien 1
- een uitleg waarom men volgens Sartre in dit soort lastige situaties nooit volledig dwingende redenen kan geven voor één bepaalde keuze: er is geen vooraf gegeven algemene moraal, regel of wet, waarop men zich kan beroepen. Je moet je regels zelf uitvinden 1
- een verduidelijking van Sartres uitspraak dat de mens is wat hij van zichzelf maakt: bij de mens gaat de existentie vooraf aan de essentie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Met het volgen van het heersende schoonheidsideaal stelt men zich zelf geen doelen en laat men zich leiden – bewust of onbewust – door wat anderen vinden. Als men zich op deze wijze laat leiden door doelen die men niet zelf gesteld heeft, wordt de vrije keuze ontlopen en wordt het volgen van het ideaal een onwaarachtige handeling of een handeling te kwader trouw 1
- Zoals het voorbeeld van de student die moet kiezen tussen zijn moeder verzorgen of als soldaat helpen zijn vaderland te bevrijden al aangeeft, is de mens vrij om te kiezen welke overwegingen hem kunnen helpen bij het nemen van een beslissing: er is geen vooraf gegeven algemene moraal waarop men zich kan beroepen. Je moet je regels zelf uitvinden.
Of men in dit geval aan het schoonheidsideaal wil (proberen te) voldoen om bijvoorbeeld meer geaccepteerd te worden, of dat men dit niet kan of wil volgen en gaat genieten van het eten, dient men nog steeds zelf te beslissen. Er is volgens Sartre geen vooraf gegeven regel, die de doorslag kan geven waarom de ene keuze beter zou zijn dan de andere 1
- Met zijn uitspraak dat de mens is wat hij van zichzelf maakt, bedoelt Sartre dat de mens zonder bedoeling ter wereld komt, in tegenstelling tot artefacten, die met een bepaald doel worden gemaakt. De mens bestaat eerst en moet zichzelf vervolgens vormen: de existentie gaat vooraf aan de essentie. De mens is niet alleen wat hij van zichzelf maakt, hij is ook verantwoordelijk voor wie hij geworden is 1

Opmerking

Aan een beargumenteerd antwoord waarin het nastreven van het heersende schoonheidsideaal wordt gezien als vrije keuze, kan ook een scorepunt worden toegekend, mits dit streven wordt gepresenteerd als overeenkomend met wie men zelf wil zijn.

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een uitleg waarom Gray het begrip ‘zelfverwerkelijking’ een misvatting noemt: mensen zijn eenvoudigweg dieren en handelen niet op basis van authenticiteit; onze beschaving functioneert niet op basis van reflectie en zelfkennis • een argumentatie ter ondersteuning van de visie op zelfverwerkelijking van Sartre dan wel van Gray 	
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gray denkt dat de mens helemaal geen zelf heeft, maar slechts een bundel drijfveren is. Mensen zijn niet wezenlijk anders dan (andere) dieren als apen, wolven of varkens. Het zijn meer de omstandigheden die ons gedrag bepalen dan weloverwogen beslissingen: we reageren eerder op intuïtie dan op basis van reflectie: onze beschaving functioneert niet op basis van reflectie en zelfkennis, zoals onder andere blijkt uit de economische uitbuiting door het beschaafde westen • Ik ben het meer met Sartre eens dan met Gray. Er zijn talloze voorbeelden van mensen die bereiken wat ze willen, omdat ze permanent geëngageerde keuzes hebben gemaakt en daarmee volgens Sartre zichzelf vormgeven. Deze keuzes zijn bovendien authentiek, omdat zij er zelf voor gekozen hebben en de keuzes niet door de buitenwereld of door instincten zijn bepaald. En als buitenwereld of instinct toch een factor is geweest bij de beslissing, dan hebben zij daar zelf voor gekozen om dat toe te staan 	<p>1</p> <p>1</p>
	<p>of</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het meer eens met Gray dan met Sartre. Gray stelt terecht dat de mens niet veel anders is dan een dier. De mens valt namelijk inderdaad steeds weer terug op geweld. Dat we nu in een relatief vredige tijd leven, komt meer door de luxe omstandigheden dan door innerlijke beschaving en vrije keuze. Als de mens in rampzalige omstandigheden verkeert en uit zelfbehoud over lijken gaat, dan is alle beschaving weg. Het experiment van Milgram laat bijvoorbeeld zien dat mensen door de omstandigheden tot het ergste in staat zijn. De mens is minder vrij dan Sartre veronderstelt. Het idee van het kiezen en vormen van een eigen essentie in het bestaan is een romantische illusie: mensen worden geleid door de situatie en haast dierlijke neigingen en instincten 	<p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 3 Misdaden

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie dat het ingewikkeld is om vast te stellen of Alyssa uit vrije wil heeft gehandeld aan de hand van het begrip 'stoornis':
depressie / zelfverminking 1
- een argumentatie dat het ingewikkeld is om vast te stellen of Alyssa uit vrije wil heeft gehandeld aan de hand van het begrip 'verleiding': grote nieuwsgierigheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het is ingewikkeld om vast te stellen of Alyssa uit vrije wil heeft gehandeld omdat niet goed is vast te stellen of Alyssa door haar stoornis en verlangen nog wel zelf een eigen keuze heeft kunnen maken. Alyssa leed immers aan een psychische stoornis, blijktens haar depressie en zelfverminking, waardoor het mogelijk is dat ze handelde vanuit innerlijke dwangmatigheid in plaats van vrijheid 1
- Ook was ze zo nieuwsgierig naar hoe het zou zijn om te moorden dat ze die verleiding misschien niet kon weerstaan en wellicht hierdoor uit dwang in plaats van uit vrijheid handelde 1

13 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van de analogie met het in quarantaine plaatsen 1
- een argumentatie waarom de analogie met het in quarantaine plaatsen in het geval van Alyssa volgens Pereboom opgaat: bescherming van de maatschappij 1
- een uitleg waarom volgens Pereboom het principe van retributieve rechtvaardigheid bij het in quarantaine plaatsen niet van toepassing is: vergelding is niet het doel 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Als we de samenleving mogen beschermen tegen mensen met besmettelijke ziekten door ze in quarantaine te plaatsen, dan mogen we om dezelfde reden ook gevaarlijke criminelen opsluiten 1
- Deze analogie met het in quarantaine plaatsen gaat volgens Pereboom op wanneer we iemand met moordneigingen, zoals Alyssa, opsluiten om de maatschappij te beschermen 1
- Retributieve rechtvaardigheid of vergelding is bij het in quarantaine plaatsen niet van toepassing. Alyssa zou, om de maatschappij te beschermen, volgens deze analogie moreel gezien niet strenger mogen worden gestraft of behandeld dan iemand met een besmettelijke en dodelijke ziekte. Het principe van retributieve rechtvaardigheid stelt dat er een schuld moet worden ingelost terwijl iemand met een besmettelijke en dodelijke ziekte volgens Pereboom geen schuld in te lossen heeft. Het principe is dus niet van toepassing 1

Vraag	Antwoord	Scores
14	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een uitleg aan de hand van het principe van de ultieme oorzaak en tekst 7 dat Andrew volgens een libertariër uit vrije wil heeft gehandeld: identificatie met Dexter leidt niet noodzakelijk tot moord 1 • een uitleg aan de hand van het principe van de alternatieve mogelijkheden en tekst 7 dat Andrew volgens een libertariër uit vrije wil heeft gehandeld: er zijn verschillende manieren om met moordfantasieën om te gaan 1 	
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volgens een libertariër heeft Andrew uit vrije wil gekozen om zijn misdaad te begaan. Niet elke kijker van de serie over Dexter die zich met de hoofdpersoon identificeert, pleegt immers zelf ook een moord. Andrew was de ultieme oorzaak van zijn misdaad en de moord was niet het noodzakelijk gevolg van eerdere oorzaken, zoals kijken naar 'Dexter' 1 • Andrew werd weliswaar beïnvloed door zijn identificatie met de fictieve seriemoordenaar Dexter, maar die invloed was niet zo groot dat hij daarom niets anders kon doen dan het voorbeeld van Dexter volgen. Er waren voor Andrew ook alternatieve mogelijkheden om om te gaan met zijn fantasieën over het plegen van een moord 1 	
15	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie op basis van tekst 7 en een uitleg van de verklaring van immoraliteit volgens Aristoteles: onweerstaanbaar verlangen / onvoldoende zelfbeheersing door Andrew 1 • een argumentatie op basis van tekst 7 en een uitleg van de verklaring van immoraliteit volgens Augustinus: Andrew heeft de wil tot het kwade 1 	
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De officier van justitie kan zich beroepen op de Griekse filosoof Aristoteles voor zover deze stelt dat mensen zich niet altijd realiseren wat verkeerd is doordat ze teveel in beslag genomen worden door verlangens of emoties. In dit geval kan de onweerstaanbare verleiding van Andrew om te moorden, en/of het feit dat hij onvoldoende zelfbeheersing aan de dag weet te leggen, ertoe leiden dat hij niet meer ziet dat wat hij doet immoreel is 1 • De officier van justitie kan zich beroepen op de christelijke filosoof Augustinus. Volgens Augustinus is het niet voldoende om te begrijpen wat goed of verkeerd is om te doen, maar moeten mensen ook de wil hebben om het goede te doen, om moreel goed genoemd te kunnen worden. De immoraliteit of het immorele gedrag van mensen is niet alleen een kwestie van onwetendheid, maar ook van de wil om het kwade te doen, om toe te geven aan immorele lusten en verleidingen, zoals de verleiding van Andrew om te moorden 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
16	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van de argumentatie op grond waarvan Pereboom concludeert dat morele woede een rol zou kunnen spelen bij ons geloof in het bestaan van de vrije wil: woede veronderstelt dat iemand verantwoordelijk kan worden gehouden voor het kwaad dat hij aanricht 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg hoe het harde incompatibilisme volgens Pereboom gemoedsrust mogelijk maakt: het leidt tot acceptatie omdat we niemand verantwoordelijk kunnen houden voor zijn of haar daden 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Pereboom geeft onze neiging tot het uiten en rechtvaardigen van morele woede het (verkeerde) idee dat mensen vrij zijn in de zin van dat zij verantwoordelijk zijn voor wat ze doen. Omdat we sterk gehecht zijn aan onze morele woede en het vaak bevredigend is om deze woede af te reageren willen we dat dit ook moreel rechtvaardigbaar is. Daarom gaan we ervan uit dat mensen vrije wil hebben en moreel verantwoordelijk zijn 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens het harde incompatibilisme moeten we, op basis van het afwijzen van het bestaan van een vrije wil, het idee dat mensen moreel verantwoordelijk zijn, loslaten. Misdadigers zijn niet verantwoordelijk voor hun misdaden omdat zij er niet zelf voor gekozen hebben: zij worden gedreven door een noodzakelijkheid waar zij niet op basis van een vrije wil invloed op kunnen uitoefenen. Omdat we mensen niet voor hun daden verantwoordelijk kunnen houden, hebben we geen andere keuze dan te accepteren dat de dingen gaan zoals ze gaan en dit leidt tot gemoedsrust 	1
17	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de categorische imperatief van Kant 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het intelligibele karakter volgens Kant: het verstand kan en behoort zich los van de omstandigheden te bepalen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat de code van Dexter niet te rechtvaardigen is op basis van de categorische imperatief van Kant: niet universaliseerbaar / niet toegestaan te moorden buiten het gelegitimeerd staatsrecht om 	1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Volgens de categorische imperatief van Kant moet ik zo handelen dat ik de gedragsregel die ik hanteer moet kunnen veralgemeniseren tot een universele wet. Daarbij moet ik de ander en mezelf niet louter als middel behandelen maar ook als een doel op zichzelf • Handelingen worden door Kant toegeschreven aan het intelligibele karakter van de dader, in dit geval Dexter. We bestraffen een dader niet om de motieven van zijn wilshandeling, maar vanwege het feit dat het verstand van de dader zich anders had kunnen en behoren te bepalen, los van de omstandigheden. Daarom worden de wilshandeling en de gevolgen ervan de persoon toegerekend. De rede behoort immers niet tot de noodzakelijkheid van de natuurwetten maar kan zichzelf de wet stellen • De categorische imperatief van Kant kan de code van Dexter niet rechtvaardigen. Deze code lijkt immers niet universaliseerbaar te zijn zonder daarbij in tegenspraken te vervallen. De gedragsregel die het toestaat te moorden kan niet tot universele wet worden verheven zonder daarmee tegen de rede in te gaan. De tweede formulering stelt expliciet dat men zichzelf noch de ander louter als middel mag gebruiken maar ook altijd als doel op zichzelf. Door iemand te doden ga ik tegen de rede in omdat ik daarbij een rationeel wezen, drager van de rede, ombreng 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Aan een antwoord waarin wordt uitgelegd dat Kant zelf tot de conclusie kwam dat de doodstraf middels de categorische imperatief te rechtvaardigen is, kan ook een scorepunt worden toegekend; mits daarin wordt beargumenteerd dat ook dit geen rechtvaardiging is voor de code van Dexter, omdat Dexter niet van staatswege gelegitimeerd is om de doodstraf ten uitvoer te brengen.</i></p>	
18	maximumscore 3	
	<p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een adequate argumentatie of Dexter als werkelijke persoon moreel verantwoordelijk kan worden gehouden voor zijn misdaden • met daarin een uitleg hoe onze reactieve attitudes volgens Strawson samenhangen met morele verantwoordelijkheid: door onze directe emotionele betrokkenheid benaderen we anderen altijd als moreel verantwoordelijke personen • met daarin een uitleg van de consequentie van dat inzicht voor de discussie over het bestaan van de vrije wil 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none">Dexter als werkelijk bestaand persoon kan moreel verantwoordelijk worden gehouden. Hoewel ik sympathie voel voor de fictieve Dexter uit televisieserie zou ik in een werkelijk bestaande situatie toch andere emotionele reacties of reactieve attituden hebben. In dat geval zou ik echte verontwaardiging voelen, enigszins genuanceerd door de wetenschap van de persoonlijke geschiedenis van Dexter, en hem dus verantwoordelijk houden voor de moorden die hij heeft begaan	1
	<ul style="list-style-type: none">We houden elkaar volgens Strawson moreel verantwoordelijk omdat we normaal gesproken altijd al directe emotionele reacties of reactieve attituden ten opzichte van elkaar hebben, zoals verontwaardiging of dankbaarheid. Deze directe emotionele betrokkenheid reguleert de alledaagse omgang binnen menselijke gemeenschappen. Voordat we de vraag stellen of we de ander moreel verantwoordelijk kunnen houden, doen we dat in de praktijk feitelijk al	1
	<ul style="list-style-type: none">Volgens Strawson vereist handelen uit vrije wil directe emotionele reacties op het gedrag van anderen en die staan los van het al dan niet hebben van een deterministische opvatting. De vraag of we al dan niet handelen uit vrije wil is daarmee irrelevant geworden	1

Bronvermeldingen

tekst 1	bron: Dick Swaab, Wij zijn ons brein, 2010
tekst 2	bron: Filosofie Magazine, november 2010
tekst 3	naar: Trouw, 24 mei 2003 en De Pers, 28 juni 2010
tekst 4 en 5	naar: www.vpro.nl/programma/beperkthoudbaar
tekst 6	naar: P.J. Daanse, Cognitieve gedragstherapie voor gewichtsreductie bij primaire obesitas. H&W, 2003, jaargang 46, nr 5
tekst 7	bron: Novum/AP, Moordende tiener identificeerde zich met 'Dexter', 4 december 2009
tekst 8	bron: http://weblogs.vpro.nl/dexter/over-dexter